

UOT:78.

**L.V.BETHOVENİN SİMFONİK YARADICILIĞI VƏ MƏKTƏBLİLƏRİN
MUSİQİ TƏRBIYƏSİNDƏ ONDAN İSTİFADƏNİN İMKAN VƏ YOLLARI**

Rəfibəyli Lalə Hakim qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
lalarafibeyli@gmail.com

Xülasə: *Məqalədə dünya mədəniyyətində önəmli hadisələrindən biri, alman bəstəkarlıq məktəbinin görkəmli nümayyəndəsi L.V.Bethovenin (1770-1827) simfonik yaradıcılığı araşdırılmışdır. L.V.Bethovenin yaradıcılığı musiqidə iki istiqamətin sərhəddində dayanır: klassisizm və romantizm. L.V.Bethovenin dünya mədəniyyətinə verdiyi töhfə ilk növbədə onun simfonik əsərləri ilə müəyyən edilir. O, ilk dəfə simfoniya ictimai məqsəd vermiş, onu fəlsəfə səviyyəsinə qaldırmışdır.*

Ümumtəhsil məktəblərində “Musiqi” dərslərində və sinifdən xaric zamanı L.V.Bethovenin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumatların çatdırılması, simfonik əsərlərinin dinlənilməsi şagirdlərdə vətənpərvərlik, qəhrəmanlıq, humanizm, dostluq ruhunda təsir qüvvəsinə görə böyük inkişafedici imkanlara malikdir.

Açar sözlər: Vyana, klassik, bəstəkar, musiqi, L.V.Bethoven, janr.

Ключевые слова: Вена, классик, композитор, музыка, Л.В.Бетховен, жанр.

Key words: Vienna, classic, composer, music, L.V.Beethoven, genre.

“Məndən soruşa bilərsiniz ki, bu ideyalar məndə haradan yaranır? Mən onları təbiətin qoynunda, meşədə gəzinti zamanı, sükutluqda, səhər çağında, əhvalımın pərvazlandığı zaman tapıram. Şair bu hissləri sözlə ifadə edir, mənim isə qəlbimdə bunlar hamısı səslərə çevrilərək o vaxta qədər alovlanır ki, gözümlün önündə notlar canlanır” bu sözlər dahi alman bəstəkarı, dünya musiqi mədəniyyətinin qüdrətli simalarından biri L.V.Bethovenə aiddir [10].

Qeyd etmək lazımdır ki, L.V.Bethoven böyük simfonist idi, onun dünyagörüşü və əsas bədii prinsipləri məhz simfonik musiqisində dolğun şəkildə təcəssüm olunmuşdur.

XVIII əsrin simfoniyası ilə Bethovenin simfonik sənəti arasında çəkilən sərhəd ilk növbədə mövzular, ideoloji məzmun və musiqi obrazlarının təbiəti ilə bağlıdır. Bethoven simfoniyaformalarına, nəhəng insan kütlələrinə ünvanlanan monumental formalar lazım idi. Və həqiqətəndə o, öz simfoniyaformalarının sərhədlərini geniş və sərbəst şəkildə aşılıyır.

L.V.Bethovenin hər bir simfoniyası uzun illərin əməyinin bəhrəsidir: Qəhrəmanlıq simfoniyası bir il yarım ərzində, beşinci simfoniyasını 1805-ci ildə başlayıb və 1808-ci ildə bitirib, doqquzuncu simfoniyası üzərində isə təxminən on il iş davam etmişdir.

Simfoniya orkestr musiqisinin ən ciddi və məsuliyyətli janrıdır. Simfoniyanın inkişafında opera böyük rol oynamışdır. Artıq Motsartın yaradıcılığında aydın görünürdü ki, opera dramaturgiyası simfoniyanın dramatisasiyası prosesinə əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Simfoniya, Bethovenin yaradıcılığında dramatik instrumental janra çevrilmişdir.

Böyük Fransa İnqilabı hadisələri Bethovenin dünyagörüşünün formalaşmasına güclü təsir göstərmişdir; onun yaradıcılığı keçmişin bədii irsi ilə əlaqəsi müasir incəsənətlə, ədəbiyyatla, fəlsəfə ilə sıx bağlıdır (Homer, V.Şekspir, İ.V.Höte, İ.Kant, F.Şiller). Bethovenin yaradıcılığının əsas ideoloji motivi üçüncü, beşinci, yeddinci və doqquzuncu simfoniyaformalarında, Fidelio operasında, Eymont uvertürasında, №23 nömrəli fortepiano sonatasında və s. xüsusi qüvvə ilə təcəssüm olunmuş azadlıq uğrunda qəhrəmanlıq mübarizəsi mövzudur. Eyni zamanda Bethoven ən incə şəxsi təcrübələrini ifadə edən çoxlu

əsərlər yaratmışdır. Onun dördüncü simfonik əsərlərində lirik əhval-ruhiyyə ən təmiz və gözəl hissləri tərənnüm etdirilmişdi.

Birinci simfoniya erkən dövrün axtarışlarını yekunlaşdırır. Berliozun fikrincə, “bu artıq Haydn deyil, ancaq hələ Bethovendə deyil”.

İkinci, Üçüncü və Beşinci simfoniyalarda inqilabi qəhrəmanlıq obrazları ifadə olunur. Dördüncü, altıncı, yeddinci və səkkizinci simfoniyalarda isə lirik, janrlı və yumoristik xüsusiyyətləri ilə seçilir. Doqquzuncu simfoniya Bethoven sonuncu dəfə faciəli mübarizə və nikbin həyat təsdiqi mövzusuna qayıdır.

Bəstəkarın simfonik uverturaları içərisində “Kariolan”, “Leonora” №2, “Leonora” №3 və “Egmont” uverturaları qəhrəmani mövzusunda yazılmışdır.

Bethovenin yaradıcılığının əsl çiçəklənməsi onun üçüncü simfoniyası (1804, Es-dur) ilə bağlıdır. Bu əsərin meydana çıxmasından əvvəl bəstəkarın həyatında faciəli hadisə baş verdi – eşitmə qabiliyyətini itirir. Sağalmağa ümidinin itirən bəstəkar anlayıb ümitsizliyə qərq oldu, ölüm düşüncələri onu tərk etmədi. O, dəhşətli anda üçüncü simfoniya ideyası yarandı və Bethovenin yaradıcılığının ən məhsuldar dövrü başladı.

Bu əsər Bethovenin Fransız İnqilabı və Napoleonun ideallarına olan ehtirasını əks etdirirdi, o, beynində əsl xalq qəhrəmanı obrazını təcəssüm etdir. Bethoven simfoniyanı bitirdikdən sonra onu “Bonapart” adlandırdı. Lakin tezliklə Vyanaya xəbər gəldi ki, Napoleon inqilabı dəyişib və özünü imperator elan edib. Bundan xəbər tutan Bethoven qəzəbləndi və qışqırdı: “Bu da adi bir insandır! İndi o, bütün insan haqlarını ayaqları ilə tapdalayacaq, yalnız öz ambisiyasının ardınca gedəcək, özünü hər şeydən üstün tutacaq və tiran olacaq!” Hadisə şahidlərinin dediyinə görə, Bethoven stolun yanına gedib, başlıq vərəqini tutub, yuxarıdan aşağıya doğru cırıb və yerə atıb. Sonradan bəstəkar simfoniya yeni bir ad verdi – “Qəhrəmanlıq” [10].

Bethovenin üçüncü simfoniyası ilə dünya simfoniya tarixində yeni bir dövr başlandı. Əsərin mənası belədir: böyük mübarizənin gedişində qəhrəman ölür, lakin onun şücaəti ölməzdir.

Beşinci simfoniya (1808, c-moll) üçüncü simfoniyanın qəhrəmanlıq mübarizəsi ideyasını davam etdirir. Bəstəkar və tənqidçi Aleksandr Serov bu anlayışı belə müəyyənləşdirmişdir “Qaranlıqdan-ışığa”.

Beşinci simfoniyanın məzmununu taleyin mübarizə ideyası ilə təyin edilir.

Do minor tonallığında olan beşinci simfoniya dramatik gərginlik ən son həddə çataraq əzab-əziyyətlərə düşər olmuş və qələbə qazanmış, insanın həmçinin kədər və sevinc hisslərini tərənnüm edir. İnsanlara olan məhəbbət, eləcə də cəsurluq, ictimai öhtəçilik, şücaət göstərərək daimi sevinc və səadətə doğru istiqamət əsərdə öz əksini tapır. Bu simfoniya “Mübarizə və qələbə” də adlana bilərdi. Bəstəkar əsil nöpəvator kimi simfoniyanın məzmununu açıqlamaq üçün bir çox yeni fəndlərdən istifadə etmişdir. Bütün simfoniya boyu səslənən, bəstəkarın fikrincə söylənilsə “Tale qapını döyür”. Ritmik leitmotiv gah kədərli və qəddar, gah da sevinc, qələbə ilə, gah gərgin, gah da müəmmalı səslənir [2, s.152].

Bethovenin altıncı “Pastoral” adlı simfoniyasının (1808, F-dur) məzmunu təbiət mövzusu və kənd həyatının lövhələri ilə bağlıdır. Bəstəkarın doqquz simfoniyası arasında altıncı yeganə proqramlı simfoniya. Bu simfoniya beş hissədən ibarətdir və hər bir hissənin ayrıca adı var: I hissə-“Kəndə gələrkəngümrah hisslərin oyanması”, II hissə-“Çay kanarında səhnə”, III hissə- “Kəndlilərin şənliyi”, IV hissə-“Tufan”, V hissə-“Çoban nəğməsi”.

Bəstəkarın “Pastoral” simfoniyası çox vaxt romantizmin sələfi hesab olunur.

Bethovenin doqquzuncu simfoniyası (1824, d-moll) dünya musiqi mədəniyyətinin şah əsərlərindən biridir.

Beləliklə, doqquzuncu simfoniya Bethoven yenidən qəhrəmanlıq mübarizəsi mövzusunda müraciət edir. Bədii konsepsiyanın möhtəşəmliyinə görə doqquzuncu simfoniya bəstəkarın özünün əvvəl yaratdığı bütün əsərlərindən üstünlük təşkil edir.

Doqquzuncu simfoniyanın yüksək etik ideyası-dostluğa, milyonların qardaşlığına çağırışla bütün bəşəriyyətə müraciətidir. Bəstəkar simfoniya ilk dəfə xor və solistləri təqdim edir. Bethovenin bu simfonik üsuluna XIX-XX əsrlərin bir çox bəstəkarları müraciət etmişlər.

Doqquzuncu simfoniya proqramlılıq xüsusiyyəti hiss olunur. Final hissəsində əvvəldə qədər bütün mövzular təkrarlanır. Bu simfoniya bəstəkarın simfonik yaradıcılığına son vurmuşdur.

Ümumtəhsil məktəbləri üçün “Musiqi” dərsliklərində Bethovenin simfonik əsərlərindən dinləmə bölməsində istifadə edilmişdir. Şagirdlərə simfonik janr, simfonik orkestr haqqında lazımi məlumatlar verilir.

S.Ələsgərov, S.Quliyev müəllifləri olduqları ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinifi üçün “Musiqi” dərsliyində “Musiqi dinləmək” bölməsində L.V.Bethovenin “Eqmont” uvertürasından istifadə edilmişdir[3, s. 43].

O.Rəcəbov, N.Rəcəbova, Ş.Quliyeva müəllifləri olduqları ümumtəhsil məktəblərinin II sinif “Musiqi” dərsliyində “Musiqi dinləmək” bölməsində L.V.Bethovenin “IX simfoniya”sının final hissəsindən bir parça, “VI simfoniya”sının IV hissəsindən bir parça istifadə edilmişdir [8, s. 29, 45].

Beləliklə, qeyd edə bilərik ki, bəstəkarın simfoniya parçaların dinlənilməsinin müasir dövrlə əlaqələndirilməsi olduqca vacibdir: beşinci simfoniya “Tale qapını döyür” mövzusunun Azərbaycanın haqq yolunda gedən savaşda qəhrəmancasına şəhid olan qəhrəmanların taleyi ilə, altıncı simfoniyanın təbiət mövzusu və kəndli həyatı ilə əlaqələndirilməsi və s. bu kimi müqayisələrin aparılması şagirdlər tərəfindən simfonik musiqinin qavranılmasına, onlarda musiqi mədəniyyətinin formalaşmasına xidmət edir.

Ədəbiyyat

1. Dadaşova M. Musiqi müəlliminin hazırlığının metodikası (dərs vəsaiti). Bakı, 2010, 256 s.
2. Əfəndiyeva E. Musiqi tarixi (Qərbi Avropa musiqi tarixi). Bakı, 2014, 556 s.
3. S.Ələsgərov, S.Quliyev Musiqi. Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinif üçün dərslik. Bakı, Maarif, 1991, 95 s.
4. Həsənova Ş. Musiqi tarixindən mühazirələr. I hissə. Bakı, 2008, 93 s.
5. Hüseynova E., Kərimova N., Dadaşzadə K., Tağıyeva S., İskəndərova N. Musiqi tarixi. Bakı, 2009, 240 s.
6. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, Adiloğlu, 2010, 160 s.
7. Qurbanov B. Musiqi dünyasının unudulmazları. Bakı, Avropa nəşriyyatı, 2015, 290 s.
8. Rəcəbov O., Rəcəbova N., Quliyeva Ş. Musiqi. Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinif üçün dərslik. Bakı, Təhsil, 2018, 96 s.

Rus dilində:

9. Галацкая Б. Музыкальная литература зарубежных стран. Вып. III. Москва, 1974, 560

Saytoqrafiya

10. StudFiles Файловый архив студентов. 1279 вузов, 4839 предметов. <https://studfile.net/preview/9472549/page:2/>
11. Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti. URL:https://www.admiu.edu.az/kitabxana/kafedralar/Musiqi_tarixi_ve_nezeriyyesi.pdf
12. “Harmony” Beynəlxalq musiqi-kulturoloji jurnal:URL: <http://harmony.musiqi-dunya.az>.

13. “Musiqi Dünyası” Beynəlxalq, elmi-pedaqoji, tənqidi-publisistik, mədəni-maarif musiqi jurnalı. URL: <http://www.musiqi-dunya.az>

14. Musiqinin elektron kitabxanası: URL: <http://e-library.musiqi-dunya.az>

ВОЗМОЖНОСТИ И СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СИМФОНИЧЕСКОГО ТВОРЧЕСТВА Л.В.БЕТХОВЕНА В МУЗЫКАЛЬНОМ ВОСПИТАНИИ ШКОЛЬНИКОВ

Рафибейли Лала Хаким кызы

Резюме

В статье рассматривается симфоническое творчество Л.В. Бетховена (1770-1827), выдающегося представителя немецкой композиторской школы, одно из важнейших событий мировой культуры. Творчество Л. В. Бетховена стоит на границе двух направлений в музыке: классицизма и романтизма. Вклад Л. В. Бетховена в мировую культуру определяется прежде всего его симфоническими произведениями. Он впервые придал симфонии социальное назначение и возвел ее на уровень философии.

Знакомство с жизнью и творчеством Л.В. Бетховена, прослушивание его симфонических произведений на уроках “Музыки” и вне занятий в общеобразовательных школах имеют большие возможности развития благодаря силе воздействия в духе патриотизма, героизма, гуманизма, дружбы между собой.

POSSIBILITIES AND WAYS OF USING SYMPHONIC WORKS OF L.V. BEETHOVEN IN MUSICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN

Rafibeyli Lala Hakim

Summary

The article examines the symphonic works of L.V. Beethoven (1770-1827), an outstanding representative of the German school of composition, one of the most important events in world culture. The work of L. V. Beethoven stands on the border of two directions in music: classicism and romanticism. L. V. Beethoven's contribution to world culture is determined primarily by his symphonic works. He was the first to give the symphony a social purpose and raised it to the level of philosophy.

Learning about L.V. Beethoven's life and work, listening to his symphonic works in the "Music" lessons and outside the classroom in general education schools have great developmental opportunities due to the power of influence in the spirit of patriotism, heroism, humanism, and friendship among students.

Rəyçi: Baş müəllim Həsənova Səidə Zahid qızı.

QDU-nun “Musiqi fənləri” kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasının 5 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 06 fevral 2025-ci il